MILLIY VALYUTANI JORIY ETISHNING TARIXIY SHART-SHAROITLARI VA SO‘MNING MUOMALAGA KIRITILISHI

Kamolov Diyorbek Jamoldin o‘g‘li
University of Business and Science, Iqtidorli talabalar ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etish bo‘limi muhandisi
E-mail: kamolovdiyorbek02@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada O‘zbekistonda milliy valyutani joriy etishga olib kelgan tarixiy sharoitlar va 1991–1994-yillarda mustaqil pul tizimiga o‘tish jarayoni o‘rganiladi. Tadqiqot o‘zbek mualliflarining pul muomalasiga oid adabiyotlari, davrning me’yoriy-huquqiy hujjatlari hamda Markaziy bank materiallariga asoslangan. Tarixiy-qiyosiy va muammoviy-xronologik usullar yordamida rubl hududida qolishning cheklovlari, so‘m-kuponning vazifasi va doimiy milliy valyutaga o‘tish tartibi tahlil qilindi. Mahalliy adabiyotlardagi ikki va uch bosqichli davrlashtirishlar solishtirilib, ular jarayonning turli boshlang‘ich nuqtalarini aks ettirishi ko‘rsatildi. So‘m-kupon davri ichida uning dastlabki parallel muomalasi, yagona qonuniy to‘lov vositasi maqomini olishi va Rossiya pullaridan foydalanishga doir qolgan imkoniyatlarning bekor qilinishi farqlandi. So‘mning joriy etilishi naqd pulni almashtirish bilan birga narxlar, majburiyatlar va hisob yuritishni yangi birlikka o‘tkazgan islohot sifatida baholandi. Milliy valyutani chiqarish mustaqil pul siyosati uchun asos yaratgani, uning barqarorligi esa alohida iqtisodiy choralarni talab qilgani haqida xulosa chiqarildi.

Kalit so‘zlar: milliy valyuta, so‘m, so‘m-kupon, pul muomalasi, rubl hududi, pul islohoti, iqtisodiy mustaqillik, bank tizimi.

ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ВВЕДЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ВАЛЮТЫ И ВВЕДЕНИЕ СУМА В ОБРАЩЕНИЕ

Аннотация: В статье рассматриваются исторические предпосылки введения национальной валюты Узбекистана и переход к самостоятельной денежной системе в 1991–1994 гг. Источниковую основу составляют труды узбекских авторов, нормативные документы изучаемого периода и материалы Центрального банка. Историко-сравнительный и проблемно-хронологический анализ позволил

сопоставить двухэтапную и трёхэтапную периодизации, встречающиеся в отечественной литературе. Установлено, что различия связаны с выбором исходной точки рассматриваемого процесса. Внутри периода обращения сум-купона выделены изменения его правового статуса и режима использования российских денежных знаков. Введение сума рассматривается как преобразование наличного обращения, цен, обязательств и бухгалтерского учёта. Сделан вывод, что создание национальной денежной системы и обеспечение устойчивости валюты представляли собой взаимосвязанные, но самостоятельные задачи.

Ключевые слова: национальная валюта, сум, сум-купон, денежное обращение, рублевая зона, денежная реформа, экономическая независимость, банковская система.

HISTORICAL PRECONDITIONS FOR INTRODUCING THE NATIONAL CURRENCY AND THE INTRODUCTION OF THE SUM INTO CIRCULATION

Abstract: This article examines the historical conditions behind the introduction of Uzbekistan’s national currency and the transition to an independent monetary system in 1991–1994. It draws on works by Uzbek authors, contemporary legal documents and Central Bank materials. Historical comparison and chronological analysis are used to examine the constraints of the ruble area, the role of the sum-coupon and the transition to the sum. The two-stage and three-stage periodisations found in domestic literature are shown to reflect different starting points. Changes in the legal status of the sum-coupon and restrictions on Russian banknotes are distinguished within the transitional period. The introduction of the sum is interpreted as a reform encompassing cash circulation, prices, liabilities and accounting. The article concludes that establishing a national currency created the basis for independent monetary policy, while currency stability required further economic measures.

Keywords: national currency, sum, sum-coupon, monetary circulation, ruble area, monetary reform, economic independence, banking system.

KIRISH.

O‘zbekiston mustaqilligining dastlabki yillarida iqtisodiy boshqaruvni yangidan

tashkil etish bilan birga kundalik to‘lovlarni uzluksiz olib borish masalasi ham dolzarb edi. Ish haqi va pensiyalarni vaqtida berish, korxonalar o‘rtasidagi hisob-kitoblarni bajarish, savdoni naqd pul bilan ta’minlash yangi davlat oldida turgan amaliy vazifalardan bo‘ldi. Milliy valyutaga o‘tish ana shu ehtiyojlar va mustaqil iqtisodiy siyosat yuritish talabi tutashgan sharoitda amalga oshirildi.

O. Rashidov va hammualliflari pul tizimini tarixan shakllangan, qonun bilan tartibga solinadigan pul muomalasi qoidalari sifatida izohlaydilar. Bu yondashuv tarixiy tadqiqot uchun ham muhim: yangi banknot paydo bo‘lishi bilan pul tizimi shakllanishini aynan bir hodisa deb bo‘lmaydi. Pulni chiqaruvchi tashkilot, uni qabul qilish tartibi, hisob yuritish birligi va avvalgi qarzlarni qayta hisoblash qoidalari birgalikda ko‘rib chiqilgandagina islohotning mazmuni ochiladi.

Mavzuning mahalliy adabiyotlarda yoritilishi ikki yo‘nalishni ko‘rsatadi. Sh. Abdullayeva mustaqil pul tizimining joriy qilinishini so‘m-kupon va so‘m bilan bog‘liq ikki bosqich orqali tushuntiradi. A. Omonov va T. Qoraliyev esa rubl ishlatilgan dastlabki davrni ham hisobga olib, uch bosqichli tasnifni taklif qiladilar. Birinchi yondashuv milliy pul vositalarining ketma-ketligiga, ikkinchisi esa ularga o‘tish sharoitiga ko‘proq e’tibor beradi. Shu bois bu tasniflar bir-birini inkor etmaydi, balki tadqiqot chegaralarining farqini ko‘rsatadi.

Shunga qaramay, so‘m-kupon muomalada bo‘lgan davrni ichki o‘zgarishlarsiz yagona bosqich tarzida bayon qilish ayrim muhim tafsilotlarni chetda qoldiradi. Uning rubl bilan yonma-yon ishlatilishi, yagona qonuniy to‘lov vositasi deb belgilanishi va rublga doir qolgan istisnolarning tugatilishi bir vaqtda ro‘y bermagan. Mazkur maqolaning maqsadi shu farqlarni aniqlashtirib, so‘mning joriy etilishiga olib kelgan sharoitlarni mahalliy adabiyotlar va birlamchi hujjatlar asosida izohlashdir.

Tadqiqotda quyidagi savollarga javob izlandi: milliy pulga ehtiyojni qaysi omillar kuchaytirgan; so‘m-kupon qanday vazifani bajargan; so‘mga o‘tishda to‘lovlar va hisob yuritish qanday muvofiqlashtirilgan? Maqolaning tahliliy hissasi mahalliy adabiyotlardagi umumiy davrlashtirishni hujjatlarda qayd etilgan huquqiy o‘zgarishlar bilan to‘ldirishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR.

Tadqiqot 1991–1994-yillardagi jarayonlarni qamrab oladi. Adabiy asos sifatida Sh. Abdullayevaning “Pul muomalasi va kredit”, A. Omonov va T. Qoraliyevning “Pul va banklar”, O. Rashidov va hammualliflarining “Pul, kredit va banklar” asarlaridan foydalanildi. Kitoblarning aynan foydalanilgan nashrlari va sahifalari tekshirildi. Ularning vazifasi pul tizimi tushunchasini izohlash, davr muammolarini umumlashtirish va mavjud davrlashtirishlarni taqqoslashdan iborat bo‘ldi.

Birlamchi manbalar qatoriga 1991-yilgi davlat mustaqilligi haqidagi Qonun, so‘m-kupon muomalasiga oid 550- va 613-son qarorlar, 1994-yil 11-apreldagi 195-son qaror, PF-870-son Farmon va 307-son qaror kiritildi. Markaziy bankning tarixiy ma’lumotlari institutsional jarayonlarni aniqlashtirish uchun ishlatildi. Ushbu manbalar kelib chiqishi va vazifasiga ko‘ra farq qiladi: darslik tarixiy hodisani umumlashtiradi, qaror muayyan tartibni belgilaydi, keyingi rasmiy sharh esa tashkilotning o‘z faoliyatiga bergan bahosini aks ettiradi.

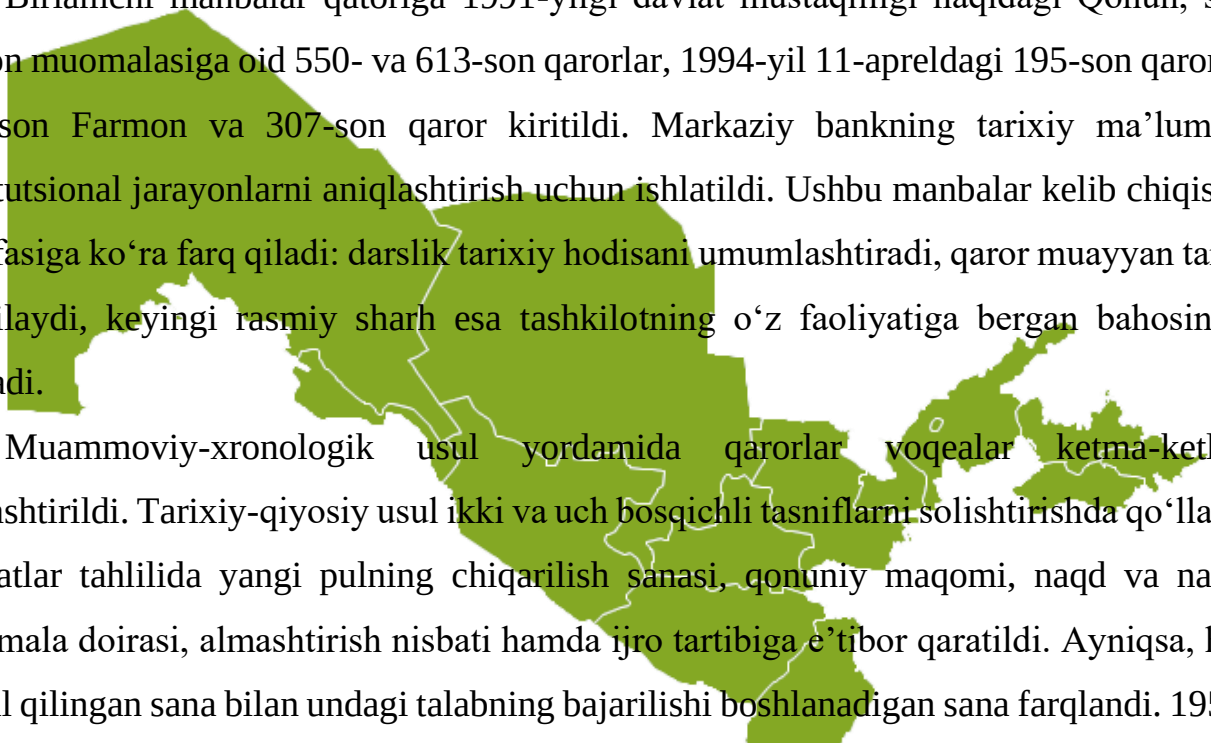

Muammoviy-xronologik usul yordamida qarorlar voqealar ketma-ketligiga joylashtirildi. Tarixiy-qiyosiy usul ikki va uch bosqichli tasniflarni solishtirishda qo‘llanildi. Hujjatlar tahlilida yangi pulning chiqarilish sanasi, qonuniy maqomi, naqd va naqdsiz muomala doirasi, almashtirish nisbati hamda ijro tartibiga e’tibor qaratildi. Ayniqsa, hujjat qabul qilingan sana bilan undagi talabning bajarilishi boshlanadigan sana farqlandi. 195-son qaror kursga oid normalari uchun hujjatning 1994-yil 11-apreldagi tahriri olindi.

Tadqiqotning manbaviy chegarasi shundaki, unda hududiy bank arxivlari, korxonalarning birlamchi hisob hujjatlari va aholining shaxsiy xotiralari tahlil qilinmadi. Shu sababli belgilangan tartibning joylardagi ijrosi yoki aholining islohotga munosabati yuzasidan umumlashtiruvchi hukm chiqarilmadi. Natijalar milliy pul tizimiga o‘tishning huquqiy va tashkiliy tomonlarini yoritadi.

NATIJALAR

Milliy valyutaga ehtiyojni yuzaga keltirgan sharoitlar

Mustaqil pul tizimining huquqiy asosi davlat mustaqilligining dastlabki kunidayoq belgilandi. 1991-yil 31-avgustdagi Qonunning 11-moddasi O‘zbekistonga o‘z valyutasini

joriy etish va emissiya hajmlarini mustaqil belgilash huquqini berdi. Ammo bu vakolatning mavjudligi amaldagi rubl muomalasini darhol tugatmagan. Shuning uchun 1991-yilni huquqiy imkoniyat yaratilgan davr, keyingi yillarni esa shu imkoniyatni amaliy tizimga aylantirish jarayoni sifatida ko‘rish o‘rinlidir.

Sh. Abdullayeva rubl hududidagi emissiya imkoniyatlarining bir markazda jamlanishi va boshqa respublikalarda naqd pulga talabning yetarlicha qondirilmasligini mustaqil pul tizimiga o‘tish zarurati bilan bog‘laydi. Muallif bu holatning ish haqi hamda nafaqa to‘lovlarida qiyinchilik tug‘dirganini qayd etadi. Demak, milliy valyuta masalasi faqat davlat ramzini yaratish bilan chegaralanmagan; to‘lovlarni o‘z vaqtida amalga oshirish ham uning bevosita iqtisodiy mazmunini tashkil etgan.

A. Omonov va T. Qoraliyev dastlabki davrni naqd pul ta’minoti, sobiq respublikalar o‘rtasidagi xo‘jalik aloqalari va hisob-kitob muammolari bilan tavsiflaydilar. Bu omillarni bir-biridan ajratib bo‘lmaydi. Korxona o‘z mahsulotini yetkazib bergani bilan hisob-kitob kechiksa, uning ish haqi yoki yangi xaridlar uchun zarur mablag‘i ham o‘z vaqtida shakllanmaydi. Binobarin, pul muomalasini tartibga solish ishlab chiqarish va savdoning kundalik ishlashi bilan bevosita bog‘liq edi.

O‘tish uchun bank tizimining tayyorligi ham zarur bo‘lgan. Markaziy bank tarixiga doir rasmiy ma’lumotlarda 1991–1992-yillardagi o‘zgarishlar ikki darajali bank tizimini shakllantirish, pul muomalasini tartibga solish va to‘lov tizimini yo‘lga qo‘yish bilan bog‘lanadi. Muallif fikricha, milliy valyutani chiqarish vakolati shu vazifalarni bajaradigan muassasalar bilan ta’minlangandagina amaliy ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan bank islohoti va valyuta islohoti o‘zaro bog‘langan jarayonlardir.

So‘m-kuponning kiritilishi va maqomining o‘zgarishi

Vazirlar Mahkamasining 1993-yil 12-noyabrdagi 550-son qarori asosida 15-noyabrdan so‘m-kupon rubl bilan baravar to‘lov vositasi sifatida muomalaga chiqarildi. Boshlang‘ich nisbat bir rublga bir so‘m-kupon etib belgilandi. Qarorda aholi daromadlarini vaqtida to‘lash va ichki iste’mol bozorini himoya qilish maqsadlari ko‘rsatilgan. Ushbu maqsadlar o‘tish pulining joriy ehtiyojlarga javob sifatida paydo bo‘lganini ko‘rsatadi.

Hujjatning yana bir muhim jihati hisob-kitobning ikki shakliga turlicha

yondashilganidir: so‘m-kupon naqd to‘lovlarda ishlatila boshlagan bo‘lsa-da, yuridik shaxslar o‘rtasidagi naqdsiz hisoblar dastlab rublda saqlangan. Shu qaror oldingi bir martalik kuponli varaqchalarni 22-noyabrdan bekor qilgan. Demak, iste’mol kuponi bilan so‘m-kupon bir xil vosita bo‘lmagan. Ulardagi “kupon” so‘zining o‘xshashligi iqtisodiy vazifa ham bir xil ekanini anglatmaydi.

Bu bosqichda pul muomalasining barcha qismlari bir kunda yangilanmagan. Aholiga beriladigan pul, korxona hisobidagi mablag‘ va ular o‘rtasidagi bog‘lanishning bosqichma-bosqich o‘zgartirilishi islohotning murakkabligini ko‘rsatadi. So‘m-kuponni faqat keyingi so‘mning vaqtinchalik ko‘rinishi deb ta’riflash shuning uchun yetarli emas: u o‘z davrida to‘lovlarni tashkil qilishga xizmat qilgan alohida vosita edi.

1993-yil 30-dekabrdagi 613-son qaror 1994-yil 1-yanvardan so‘m-kuponni yagona qonuniy to‘lov vositasi sifatida belgiladi. Biroq shu qarorning 3-bandida alohida savdo nuqtalarida Rossiyaning 1993-yil namunasidagi pullariga iste’mol tovarlarini sotishga ruxsat saqlangan. Shuning uchun 1-yanvar sanasini Rossiya pulidan foydalanishning barcha imkoniyatlari tugagan sana deb berish aniqlikni buzadi. Umumiy to‘lov tartibi bilan ayrim savdo istisnolari bir-biridan ajratilishi kerak.

1994-yil 11-apreldagi 195-son qaror mazkur o‘tishning keyingi chegarasini belgiladi. Uning 1-bandiga ko‘ra, 15-apreldan Rossiya Banki pullarining muomalasi va barcha to‘lovlarga qabul qilinishi taqiqlandi. Dastlabki tahrirdagi 4-band so‘m-kupon kursini valyuta birjasidagi savdolar orqali aniqlashni nazarda tutgan. Bu ikki norma ichki to‘lov vositasini ajratish bilan uning tashqi qiymatini belgilash tartibi bir vaqtda muvofiqlashtirilganini ko‘rsatadi.

Shunday qilib, so‘m-kupon davri ichida kamida uch xil huquqiy holat kuzatiladi: parallel to‘lov vositasi, umumiy tartibda yagona qonuniy to‘lov vositasi va Rossiya pullarini qabul qilish taqiqi bilan mustahkamlangan muomala tartibi. Bu farqlar davrni yanada aniq tasvirlashga xizmat qiladi; ular alohida-alohida yangi valyuta chiqarilganini anglatmaydi.

So‘mga o‘tishning tashkiliy mazmuni

1994-yil 16-iyundagi PF-870-son Farmon 1-iyuldan so‘mni 1000 so‘m-kuponga 1 so‘m nisbatida kiritishni belgiladi. Farmonda dastlabki banknotlar 1, 3, 5, 10, 25, 50 va 100

so‘m, tangalar esa 1, 3, 5, 10, 20 va 50 tiyin qiymatida nazarda tutilgan. Yangi pulning joriy etilishi oldingi vositani darhol qabul qilmay qo‘yish orqali emas, ma’lum o‘tish muddati bilan amalga oshirilgan: so‘m-kuponlar 1-avgustgacha yangi valyuta bilan birga qabul qilinishi belgilangan edi.

Farmonning 8-bandi hisobvaraqlar, omonatlar, majburiyatlar hamda ish haqi, pensiya va boshqa to‘lovlarni yagona nisbatda qayta hisoblashni talab qilgan. Bunday qoida pul almashtirishning tomonlar o‘rtasidagi hisob nisbatlarini bir xil o‘lchovga keltirishga qaratilganini anglatadi. Masalan, faqat naqd pul almashtirilib, eski qarzlar avvalgi raqamlarda qolganida, hisob-kitoblarda mazmunan bir-biriga mos kelmaydigan summalar yuzaga kelgan bo‘lar edi. Bu misol islohotdagi umumiy hisoblash qoidasining ahamiyatini tushuntiradi.

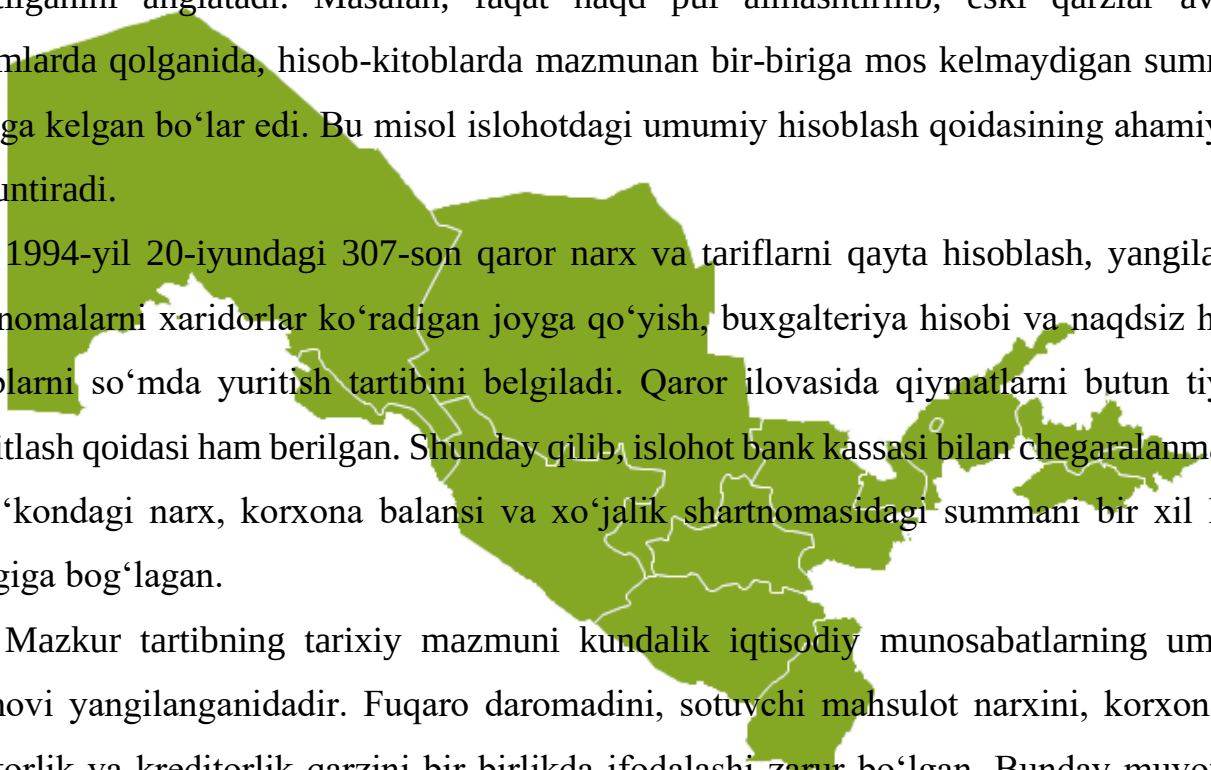

1994-yil 20-iyundagi 307-son qaror narx va tariflarni qayta hisoblash, yangilangan narxnomalarni xaridorlar ko‘radigan joyga qo‘yish, buxgalteriya hisobi va naqdsiz hisob-kitoblarni so‘mda yuritish tartibini belgiladi. Qaror ilovasida qiymatlarni butun tiyinga yaxlitlash qoidasi ham berilgan. Shunday qilib, islohot bank kassasi bilan chegaralanmagan: u do‘kondagi narx, korxona balansi va xo‘jalik shartnomasidagi summani bir xil hisob birligiga bog‘lagan.

Mazkur tartibning tarixiy mazmuni kundalik iqtisodiy munosabatlarning umumiy o‘lchovi yangilanganidadir. Fuqaro daromadini, sotuvchi mahsulot narxini, korxona esa debitorlik va kreditorlik qarzini bir birlikda ifodalashi zarur bo‘lgan. Bunday muvofiqlik pulning barcha holatlarda bir xil qabul qilinishini ta’minlovchi tashkiliy shart hisoblanadi. Lekin bu yerda ko‘rsatilgan talablarning amalda qanchalik bir tekis bajarilgani alohida manbalar asosida o‘rganilishi kerak.

1-jadval. Milliy pul tizimiga o‘tishning asosiy bosqichlari

Sana	Huquqiy yoki amaliy o‘zgarish	Tahliliy mazmun
31.08.1991	Milliy valyuta joriy etish huquqi	Pul suverenitetining huquqiy asosi
15.11.1993	So‘m-kuponning parallel muomalasi	Alohida to‘lov vositasiga o‘tish
01.01.1994	So‘m-kuponning yagona qonuniy to‘lov vositasi maqomi	Umumiy milliy to‘lov rejimi
15.04.1994	Rossiya pullarini barcha to‘lovlarga qabul qilishning taqiqlanishi	Rubl muomalasiga doir qolgan istisnolarning tugatilishi

Sana	Huquqiy yoki amaliy o‘zgarish	Tahliliy mazmun
01.07.1994	So‘mning kiritilishi; hisoblarni qayta ifodalash	Doimiy pul va hisob birligiga o‘tish
01.08.1994	So‘m-kuponlarni qabul qilish o‘tish muddatining tugashi	Parallel muomala bosqichining yakuni

MUHOKAMA

Tahlil mahalliy adabiyotlarda uchraydigan davrlashtirishlarning farqini aniqlashtirish imkonini berdi. Ikki bosqichli tasnif milliy pul vositalarining almashuvini qisqa ifodalaydi; uch bosqichli tasnif esa rubl muomalasi davrini ham jarayonga qo‘shadi. Maqolada hujjatlardan kelib chiqib taklif etilgan aniqlashtirish so‘m-kupon davrining ichki tarkibiga tegishlidir. Uning kiritilishi bilan barcha to‘lovlarda ustuvor maqomga ega bo‘lishi o‘rtasida farq bor. Tarixiy bayonda bu farq saqlansa, milliy pul tizimining shakllanishi yaxlitroq ko‘rinadi.

Manbalarni qiyoslashning yana bir natijasi umumlashtiruvchi adabiyot bilan normativ hujjat vazifalarini ajratish zaruratidir. Darslik jarayonning asosiy yo‘nalishini beradi, lekin u har bir savdo istisnosi yoki o‘tish muddatini to‘liq sanab o‘tishga mo‘ljallanmagan. Huquqiy maqom haqida aniq xulosa chiqarishda esa aynan qarorning bandi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Masalan, 613-son qarordagi umumiy qoida va istisno birga o‘qilmasa, keyingi aprel qarorining mazmuni tushunarsiz qoladi.

So‘m-kuponning tarixiy o‘rnini baholashda uning vaqtinchalikligini samarasizlik bilan tenglashtirib bo‘lmaydi. Markaziy bankning retrospektiv sharhida bu vosita pul islohoti tajribasini shakllantirgan o‘tish valyutasi sifatida ko‘rsatiladi. Hujjatlar tahlili ham uning amaliy vazifalari bo‘lganini tasdiqlaydi. Biroq u mavjud barcha iqtisodiy muammolarni bartaraf qilgan, degan xulosa uchun asos yetarli emas. O‘tish vositasining vazifasi bilan yakuniy natijani aralashtirmaslik lozim.

So‘mning joriy etilishini oddiy nominal qisqartirish deb baholash ham mazmunni toraytiradi. O. Rashidov va hammualliflari pul islohotlari tarkibida denominatsiyani nominal birlikni yiriklashtirish usuli sifatida ko‘rsatadilar. O‘zbekiston holatida hisob miqyosi o‘zgargan, lekin shu bilan birga vaqtinchalik puldan doimiy milliy valyutaga o‘tilgan. Demak, 1000:1 nisbati islohotning texnik jihatini tushuntiradi, uning tarixiy

mazmunini to‘liq ifodalamaydi.

Nominal summaning kamayishi real qiymatning xuddi shunday kamayishi emas. Buni anglash uchun pul miqdori bilan sotib olish mumkin bo‘lgan tovarlar hajmini farqlash kerak. Bir xil nisbatda qayta ifodalangan daromad va narx o‘rtasidagi arifmetik munosabat o‘zgarishsiz qolishi mumkin. Keyingi xarid qobiliyati esa ishlab chiqarish, tovar taklifi, kredit hajmi va narxlar harakatiga bog‘liq bo‘ladi. Shu sababli milliy pulni chiqarish faktidan uning uzoq muddatli barqarorligi haqida avtomatik xulosa kelib chiqmaydi.

Sh. Abdullayeva pul tizimini joriy etishdan keyin milliy valyuta qadrini mustahkamlash vazifasi qolishini alohida ta’kidlaydi. Markaziy bank tarixiy sharhida ham so‘mga o‘tish bank faoliyatini milliy valyuta barqarorligiga yo‘naltirish bilan bog‘lanadi. Bu fikrlar islohotni yakunlangan bir martalik tadbir emas, yangi iqtisodiy boshqaruv davrining boshlanishi sifatida talqin qilishga asos beradi.

Islohotning ijtimoiy tomonini chuqurroq ochish uchun esa mavjud manbalar yetarli emas. Yangi pulga ko‘nikish, narxlarni qayta hisoblash va jamg‘armalar yuzasidan aholining tasavvurlari davriy matbuot, xatlar, xotiralar va hududiy bank ma’lumotlari bilan tekshirilishi kerak. Bunday materiallar markazda belgilangan tartibning kundalik hayotga qanday kirib borganini ko‘rsatishi mumkin. Mazkur maqola shu tadqiqotlar uchun huquqiy-xronologik asosni aniqlashtiradi.

XULOSA

O‘zbekistonda milliy valyutani joriy etish zarurati iqtisodiy mustaqillikni amalda ta’minlash, naqd pulga bo‘lgan talabni qondirish va hisob-kitoblarni milliy tartibga o‘tkazish ehtiyojlari bilan bog‘liq bo‘lgan. Huquqiy vakolatning yaratilishi, bank tizimining shakllanishi va rubl hududidagi muammolar ushbu jarayonning o‘zaro bog‘liq shart-sharoitlarini tashkil etgan.

Mahalliy adabiyotlarda qo‘llanilgan ikki va uch bosqichli davrlashtirishlar turli tadqiqot chegaralariga ega. Ularni birlamchi hujjatlar bilan to‘ldirish so‘m-kupon davridagi muhim o‘zgarishlarni ajratishga imkon beradi. Xususan, parallel muomala, yagona qonuniy to‘lov vositasi maqomi va Rossiya pullariga doir taqiq bir xil sanaga to‘g‘ri kelmaydi. Mazkur tafovutlar milliy pul tizimi bosqichma-bosqich shakllanganini ko‘rsatadi.

So‘mning muomalaga kiritilishi naqd pullarni almashtirishdan kengroq mazmunga ega edi. Narxlar, daromadlar, shartnomaviy majburiyatlar va hisob yuritishning yagona birlikka o‘tkazilishi iqtisodiy munosabatlarni milliy pul asosida tashkil etishga xizmat qildi. Islohotning tarixiy ahamiyati ham shunda: u mustaqil pul siyosatini yuritish uchun amaliy asos yaratdi. Valyutaning xarid qobiliyatini saqlash va unga barqaror talabni ta’minlash esa keyingi iqtisodiy siyosatning davomli vazifasi bo‘lib qoldi.

FOYDALANILGAN MANBALAR VA ADABIYOTLAR

1. Rashidov O.Yu., Toymuhamedov I.R., Alimov I.I., Tojiyev R.R. Pul, kredit va banklar: darslik. – Toshkent: TDIU, 2009. – 439 b. URL: https://portal.guldu.uz/download-edfiles-4242.pdf

2. Abdullayeva Sh.Z. Pul muomalasi va kredit: o‘quv qo‘llanma. 6-nashr. – Toshkent: ILM ZIYO, 2013. URL: https://api.ziyonet.uz/uploads/books/26622/55d575cddcb89.pdf

3. Omonov A.A., Qoraliyev T.M. Pul va banklar: darslik. Qayta ishlangan va to‘ldirilgan 2-nashr. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019. – 448 b. URL: https://edu.uturanch.uz/media/files/2024/09/13/Omonov_A_A_Qoraliyev_T_M_Pul_va_banklar_darslik_2019_.pdf

4. O‘zbekiston Respublikasi. Davlat mustaqilligi asoslari to‘g‘risida: 1991-yil 31-avgustdagi 336-XII-son Qonun. URL: https://www.lex.uz/uz/acts/-127899?ONDATE=31.08.1991+00

5. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank tizimi tarixi. URL: https://cbu.uz/uz/about/history/

6. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. O‘zbekiston Respublikasi hududida baravar to‘lov vositasi sifatida “so‘m-kuponlar”ni muomalaga kiritish to‘g‘risida: 1993-yil 12-noyabrdagi 550-son qaror. URL: https://www.lex.uz/uz/acts/-894821

7. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Naqd pul muomalasini mustahkamlash chora-tadbirlari to‘g‘risida: 1993-yil 30-dekabrdagi 613-son qaror. URL: https://www.lex.uz/uz/acts/962675

8. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Pul muomalasini mustahkamlash va “So‘m-kupon”ning xarid quvvatini oshirish borasida kechiktirib bo‘lmaydigan chora-tadbirlar to‘g‘risida: 1994-yil 11-apreldagi 195-son qaror. 11.04.1994 holatidagi tahrir. URL: https://www.lex.uz/uz/acts/-702375?ONDATE=11.04.1994+00

9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. O‘zbekiston Respublikasining milliy valyutasini muomalaga kiritish to‘g‘risida: 1994-yil 16-iyundagi PF-870-son Farmon. URL: https://lex.uz/en/acts/-292069

10. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. O‘zbekiston Respublikasining milliy valyutasini joriy etishga oid tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida: 1994-yil 20-iyundagi 307-son qaror. URL: https://www.lex.uz/uz/acts/-833101

11. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. O‘zbekiston milliy valyutasi 30 yoshda. 2024-yil 1-iyul. URL: https://cbu.uz/uz/press_center/news/1754036/

